

A PLAGIUMRÓL.

JUSTUS.

PLAGIUM! Hányszor hallhattuk, hányszor olvashattuk már e boszankodással és keserőséggel vegyes felkiáltást s hányszor kellett tapasztalnunk, hogy a többé vagy kevésbé jogos felháborodásba, melyet a vádaskodó jogi érzésének megsértése szokott kelteni, csaknem mindenkor vegyül bizonyos adagja az önszeretetnek, kárörömnök vagy legjobb esetben a kellő tájékozottság hiányának.

A plagium vádja irodalmi téren csaknem oly régi, mint maga az irodalom, s ha történetére csak egy futó pillantást vetünk, azt tapasztaljuk, hogy a vádlottak padját legtöbb esetben azon nagy szellemek foglalják el, kik műveikkel hasznára, örök dicsőségére váltak az emberi nemnek, míg ellenfeleik rendesen a feledékenységek homályába merültek vagy legjobb esetben a herostratusi dicsőség fényében sűtkéreznek.

Ha bizonyítékul példákra akarunk hivatkozni, csak a legnagyobb neveket kell fölemlítenünk. Az újkori drámaírás terén két kimagasló csúcsponttal: Shakspeare-rel és Molière-rel találkozunk, s van-e író a föld kerekiségén, kívül szemben annyszor hangzottatták volna a plagium vádját,

mint e két szellemóriás munkásságának bírálásánál. — Olvasva a szemrehányásokat, melyekkel mindkettőt illették, csaknem igazat kell adnunk Hugo Viktornak, ki egyik művében azt állította, hogy a lángelme örökösen vád alatt áll.

Shakspeare «plagiarius», másoló, tolvaj, ki más tollalval diszítí magát: — Shakspeare maga semmit ki nem talált, Aeschylot, Bandellot, Boccacciot, Belleforestet meglopota; Layamon, Mandeville, Sackville és Spencer ép úgy zsákmányául estek, mint Sidney *Arcadia*-ja vagy a *True Chronicle of king Leir* ismeretlen szerzője, — állították hosszas ideig. *Hamlet*, *Othello*, az *Atheni Timon* nem az ő alkotásai, egészíték ki a vádaskodást.

Molière-nek hasonló vagy talán még elkeseredettebb üldözéseket kellett szenvednie. Kifosztogatta Plautus egyik csonka darabját, — mondta a tudós kritika, mely sehogy sem tudta elfeledni, hogy a *Füstély* alapeszméje már olvasható Plautusnál. A *Cocu imaginaire*-re adott kíméletlen válasz azt írja róla, hogy «Molière majom mindabban, a mit csak művel». Úgy találja, hogy lemásolta de Pure abbé *Négédesseil* s hogy a Guiffot-Gorju özvegyétől megvásárolt *Emlékiratok*-ból merítette összes dicsőségét. Egy másik gúnyirat: a *Guerre comique* (1664.) ekkép jellemzi őt: «Olvas minden satirikus könyvet, meglopja az olaszokat, meglopja a spanyolokat s nincs olyan vén kos, mely meg tudna szabadulni karmai közül. Lop Boccaccioból, lop Douville-ből s az *Ecol des femmes* nem más, mint a *Précaution inutile* és Straparolle történetének összevegyítése.»

Nálunk 1847-ben Petőfi volt a hasonló irányú támadásoknak legkedvencebb céltáblája. Még ma is mindig el kell mosolyodnom, ha a *Honderú* ama számát forgatom, melyben «Ypsilon» úr a «Petőfi-lázban dühöngők» lehűtésére Vahot Sándortól, Pajertől, Kisfaludy Sándortól, Beöthy Zsigmondtól és másoktól közül egyes sorokat vagy versszakokat, melyek a szerinte «lisztes» Petőfi költeményeiben is föltalálhatók.

s ennél fogva «eredetiségét méltán kétségbe hozzák.» — Kérdés most már: mennyi alapjok van e vádaknak, irodalmi vétség-e az, a mit e nagy költők elkövettek s általában hol bélyegezhető meg a plagizálás?

Irodalmi műveknél, főleg és kiválóképpen pedig a költői képzelődés alkotásainál, mindig két tényező szokott szerepelni: a tartalom és a külalak. Ezek annyira lényeges kellékei minden oly műnek, mely figyelemre és elismerésre tart számot, hogy egyiket a másik nélkül képzelni is alig lehet s tökéletes, harmonikus egyesülésük alkotja a műremeket. A művész csak akkor művész, a költő csak akkor költő igazán, ha kifejezést, megfelelő alakot tud kölcsönözni gondolatainak és érzelmeinek. A gondolat vagy érzélem keletkezésének pillanatában ép oly egyszerű, aránylag kevés értékű anyag, mint az érc vagy márvány, mely még a művész alkotó vésője után várakozik, s a művész vagy költő csak akkor tarthat teljes és korlátlan jogot alkotásához, ha tárgyát feldolgozta vagyis annak kellő alakot adott.

Innen magyarázható ki az a bátorság, melyet már ismert s részben felhasznált anyagok átvételénél gyakran a legnagyobb írók is tanúsítottak, s ebben az általánosan elfogadott nézetben gyökeredzik a «forma dat esse rei» elve is, melyet a legrégibb szabályok egyike gyanánt ismer az æsthetika. Az öreg Dumas, kit jogosan senki sem vádolhat a találékonyság hiányával, mert képzelődése mindig telve volt újabb és újabb mesék rajával — egyszerűen «hódítás»-nak nevezte a már ismert anyagnak újabb feldolgozását, Molière egészen őszintén bevallotta, hogy a hol tárgyat talál, azt fel is használja, Goethe pedig nyíltan hirdette, hogy «a lángelme legjobb részét a visszaemlékezések alkotják».

Úgy Shakspeare mint Molière minden lelkiismeretfurdalás nélkül vettek át műveikbe egyes alakokat vagy helyzeteket s a józanul gondolkozó kritika az ily plagiumokért,

ha ugyan plagiumok, sohasem kárhozzatja őket, mert abból mit elődeik, úgy szólván, nyers ösztönnel vázoltak, ők már teljes öntudattal művészi képet alkottak.

De ha komolyabban vizsgáljuk a dolgot: ki tarthat kizárólagos igényt egyes alakokhoz vagy helyzetekhez, midőn az élet kaleidoskopszerű változandóságában mindig újabb és újabb képeket vezet a néző elé s a phantáziának vagy találékonyságnak vajmi csekély adagja kívántatik, hogy közülök kiválaszsa azokat, melyek tervben levő művének keretébe beillenek s a művészi feldolgozásra alkalmasak? Emellett ne feledkezzünk meg arról sem, hogy vajmi nehéz, sőt csaknem lehetetlen feladat biztos határvonalat húzni, az emberi szellem újonnan termelő munkássága s újjászülési ösztöne között. Hiszen láthatjuk, hogy oly népek, melyeknek érintkezését a geographiai viszonyok csaknem lehetetlenné vagy legalább szerfelett nehezé teszik, gyakran nem csak ugyanolyan képeket és hasonlatokat, hanem hasonló gondolkozásmódot és eszmemenetet is tüntetnek föl költeményeikben, sőt sokszor még a művészi ízlés nyilvánulásai is ugyanazonosak. És ez nem rejtélyes, nem kimagyarázhatatlan tünet, hanem egyszerűen csak annak kifolyása, hogy az emberi szellem isteni adománya a legtöbb esetben egyformán nyilatkozik, s hogy a szabályos formák ismétlődése a szemnek mindenütt jól esik.

Egészen máskép áll a dolog azonban a feldolgozás tekintélyt illetőleg. A határozott, tiszta alakot nyert gondolat vagy eszme a művésznak és költőnek már oly kizárólagos és szent tulajdona, melyhez nyulni másnak a tíz parancsolat megsértése nélkül soha nem lehet. Az alak és tartalom egyesülése által létrejött *harmonikus* egész az, mi a művész dicsőségét, de egyuttal kizárólagos tulajdonát is képezi. És itt nem jöhet kérdésbe: tragœdiáról van-e szó, mely öt hosszú felvonásban festi az emberi szenvedélyek valamelyikének összeütközéseit vagy talán egyszerű, igénytelen dal-

ról, mely négy versszak szűk keretében tükrözi vissza a költő érzelmeit.

Egyes gondolatok, képek, hasonlatok, alakok vagy helyzetek soha sem alkothatják kizárólagos privilegiumok tárgyait, melyekhez nyulni másnak nem szabad; mert hiszen a költészet, első gyermek-gagyogásától kezdve le egészen napjainkig, mindig ismerte a hasonlatokat és képeket, melyekkel gondolatainkat, érzelmeinket fölékesítjük, s Othello előtt ép úgy létezett féltékenység, Hamlet előtt emésztő töprengés és talán ép oly okokból és ép olyan helyzetek kapcsában, mint azt Shakspearenél találjuk, mint léteztek Harpagonok, mielőtt Molière halhatatlan művét megalkotta volna. De sem a féltékenységnek, sem az emésztő töprengésnek, sem a fősvénységnek nem adott senki oly örökké igaz és költői kifejezést, mint e két költő s műveik ép ez okból képezik igaz és örökké elidegeníthetetlen tulajdonait. Egyes alakjaik, jellemeik, helyzeteik fölmerülhetnek s bizonyára föl is fognak merülni még igen sokszor az újabb idők irodalmában, a nélkül, hogy plagiumot követne el az, ki rajzolásukat újra megkísérli; de méltán súlyos vád terhelné az illetőt, ha a jellemek fejlődését ugyanazon okokra vezetné vissza, vagy az érzelmeik nyilvánulását szolgailag másolná, mert ebben az esetben attól rábolná meg az író, a mi lángelméjének adománya és senkivel nem közös, elvitáztatlan tulajdona.

Mi sem könnyebb, mint egyes költői művek részleteiben hasonlatosságra találni és viszont mi sem nehezebb, mint a plagium vádját, minden kicsinyeskedés nélkül, alaposan bebizonyítani. Az élet viszonyainak gyakori ismétlődése, a társadalom egyes rétegeinek, nem ritkán egyes alakjainak felülkerekedése, az írói tehetségek gyakran hasonló iránya, sőt gyakran a phantázia egy csapáson haladása is olyan tényezők, melyekkel számot kell vetni annak, ki költői művekről, a plagium kérdését illetőleg hoz ítéletet.

Mindezt szükségesnek tartottuk elmondani a plagium kérdésének tisztázására, minden vonatkozás nélkül a napi sajtót egy idő óta élénken foglalkoztató specialis esetekre. Azok, kiket az ügy közelebbről illet, talán kivonhatják sorainkból maguk számára a tanulságot, s eszmélkedésre indíthatunk olyanokat, kik ez ügyben rokon- vagy ellen-szenveik által vezéreltetve, ezidáig egyoldalulag ítéltek.

